

OUDERE ENGELSCH CARICATURISTEN EN ILLUSTRATORS,

□ □ □ DOOR CORNELIS VETH. □ □ □

II. NA HOGARTH. — AMATEURS — ANONYMI — JOHN KAY — JAMES
 SAYER — NOG MEER ANONYMI — JAMES GILLRAY.

Een van de bekende prent-verkoopters in het laatste deel der 18e eeuw, Fores, adverteerde op een der politieke spotprenten, die hij uitgaf (1787) „Gentlemen's designs executed gratis“. Dat wilde dus zeggen, dat de amateurs, die teekeningen, of laat ons ze noemen, ontwerpen wilden aanbieden, niet nog bovendien de kosten van uitvoering en graveeren behoeften te dragen, de vriendelijke uitgever nam die voor zijn rekening. Men mag uit deze aankondiging opmaken, dat de voorwaarden niet altijd zoo gunstig waren, en dat menig gentleman (wij weten echter dat ook ladies zich aan politieke en „society“-caricatuur bezondigden) moest betalen

voor de eer, zich gedrukt te zien. En daaruit volgt wederom, dat men zijn gevoelens gaarne op deze wijze uitte; inderdaad zou men de gewoonte van dien tijd, om in een teekening openbaarheid te geven aan zijn opinies, kunnen vergelijken met die van ingezonden stukken schrijven, welke thans meer en meer in zwang is gekomen. De politieke tinnegieters van die dagen teekenden niet beter dan hun geestverwanten van heden gewoonlijk schrijven: zij lieten zich echter terwille van de strekking de correctie van een vakman welgevallen, het-

geen meer is dan van den amateur-journalist van heden gezegd kan worden, zoodat wij er in nederigheid niet op vooruit schijnen te zijn gegaan.

Moeten wij dus in de periode na Hogarth wel onderscheiden tusschen de door amateurs ontworpen en óf door graveurs, óf door werkelijke (oorspronkelijke) kunstenaars uitgevoerde prenten, en de caricaturen der eigenlijke teekenaars, daarmede is niet gezegd dat er een buitengewoon groot onderscheid in waarde was. Hogarth was, wat men ook van zijn ietwat barbaarsche kunst zeggen moge, een groot man, een zeer oorspronkelijke geest. iemand die in zijn tijd stond als een reus, zonder wien

JOHN KAY. LOOKING A ROCK IN THE FACE.

men zich de cultuur zijner dagen niet denken kan. Ontembaar strijder, fier burger, alzijdig van belangstelling, sterk en weerbaar, ofschoon bekrompen in zijn overtuigingen, op zijne wijze geletterd, de pen voerend met evenveel gemakkelijke en slagvaardigheid, als de graveernaald, door velen benijd en afgevallen, doch door anderen, een Fielding, een Warburton, een Swift, bewonderd. De caricaturisten na hem waren min of meer begaafde avonturiers van de kunst, die, als zoovele krijgslieden dier dagen, hun wapens ten dienst stelden aan den meest-

biedende, zonder daarom in hun eigen oogen of die hunner medeburgers geschandvlekt te zijn. Of ook wel graveurs, die zich een enkel maal gedrongen voelden, ook eens zelf een prent te maken, zooals ze er zoovele na te steken hadden.

Tot de laatste categorie behoorde John Kay, een Schot, die geen groot talent, doch tamelijk veel geest bezat en onder wiens prenten (een vierhonderdtal, dateerende van 1784—1817) er vele zijn die wegens de caricaturale gelijkenis van personen, toen te Edinburg persoonlijkheden, waardig zijn genoemd te worden. Die welke wij hier reproduceeren (naar een houtsnede van Fairholt) stelt den geoloog Dr. James Hutton voor, die verbaasd opkijkt, als hij ziet dat de rotssteenen den vorm van menschelijke gezichten hebben aangenomen.

Waarschijnlijk zijn deze koppen portretten. Dit prentje is daarom curieus, omdat juist de Engelsche teekenaars van later — men denke aan Linley Sambourne in „Punch” — zoozeer uit hebben gemunt in fantastische caricaturen, waarbij het menschelijk gelaat tot alle mogelijke vormen uit dier- of plantenrijk, tot die van voorwerpen of natuurverschijnselen werd herleid. De soort van allegorische en dus eenigszins indirecte caricatuur treft men overigens juist bij de 18e eeuwse Engelsche spotprentteekenaars niet of zelden aan.

Zeker niet bij het ietwat grove slag der artistieke bravo's, waartoe James Sayer behoorde, wiens prenten in 1782 begonnen te verschijnen. Hij was de zoon van een koopvaardijkapitein, en werd zelf voor

procureur opgeleid, maar schijnt geen smaak voor dat beroep te hebben gehad. Zoo werd hij teekenaar, een slecht teekenaar, niet te vergelijken met de knappe politieke caricaturisten die weldra zoo talloze prenten, waarvan de toeschrijving thans ten deele een onmogelijkheid is, voor de winkelramen zouden tentoonstellen. Sayer is echter vooral daarom het noemen waard, wijl zijn loopbaan zich het duidelijkst en openlijk afteekent als die van den huurling. Hij was in de politiek — en zijn meeste werk is van politieke aard — geheel en al een satelliet van William Pitt junior, en zoo was Pitt's groote tegenstander, de democraat Charles

James Fox, bij voortduring het doelwit van zijn aanvallen. Pitt gaf dan ook, ter belooning voor bewezen diensten, hem de niet onwinstgevende ambten van „marshal of the court of exchequer, receiver of the sixpenny duties, and cursitor”. Wat dit

ANONYMUS. LOUIS XVI SAYS FAREWELL TO HIS FAMILY.

ook beduiden mag, het klinkt royaal.

Er zou nu echter spoedig een tijd komen, waarin de caricatuur de tolk zou worden van andere gevoelens dan die der politieke partijschap. De Fransche revolutie en de weinig vriendschappelijke betrekkingen der beide naties zouden reeds stof genoeg geven voor een algemeene patriottische satire, Napoleon, Engeland's groote vijand zou het groote mikpunt der Engelsche caricaturisten worden, een tijdperk van forscher verhoudingen zou ontstaan en de spotprentkunst zou in de grootheid van den tijd gaan deelen.

Over het geheel is de houding der Engelsche caricatuur tegenover de Fransche revolutie in hooge mate onvriendelijk. De

Franschen konden toentertijd overigens toch al niet veel genade vinden in de oogen van den rechtgeaarden Engelschen burgerman. De voorstelling die men zich in Engeland van den Franschman vormde, kwam vrijwel overeen met die van Hogarth, die n.b. niet verder dan Calais is gereisd. „De eerste maal”, zegt deze in zijn vooroordeelen zoo hardnekkige Brit, „dat een Engelschman van Dover naar Calais gaat, moet hij getroffen worden door den zoo anderen staat van zaken bij zoo korten afstand. Een kluchtige vertooning van krijgshaftigheid, een pompeuze parade van godsdienstigheid, veel lawaai en weinig wol. Om te resumeeren: armoede, slavernij en aangeboren onbeschaamdheid, verschoolen onder een gemaakte beleefdheid, geven u hier een trouw beeld van de manieren der geheele natie”, enz.

De vrijheidstonen van de Fransche revolutie vonden dan ook weinig weerklink in het land, waar men het als een nationale deugd beschouwde, den overbuur van het Kanaal te haten. Vonden de denkbeelden der Jacobijnen en Girondijnen wel degelijk sympathie bij Fox en zijn partij, het grootste deel der Engelsche burgerij heeft, misschien door de geheel andere omstandigheden waaronder zij verkeerde, en door gemis aan kennis van de Fransche toestanden, stellig vijandig daar tegenover gestaan. In de caricatuur vindt men dan ook de omwenteling bijna nergens verdedigd, en de zeer grove, maar lang niet slechte spotprent van

anonyme herkomst: „Afscheid van Lodewijk XVI van zijn familie” staat vrijwel alleen. Men kan er trouwens niet veel anders dan een zeer brute bespotting van de ongelukkige koninklijke familie in vinden; de soldaten der conventie schijnen in hun brutaal optreden en barbaarsche jool nauwelijks meer geïdealiseerd dan het vorstelijk gezin. De prent is stellig een belangrijk document, ik geloof niet dat ruwer kijk op het sinistere voorval denkbaar is.

Zoo eenstemmig als het nageslacht is geweest in de erkenning van Hogarth's grootheid, zoo weinig komen de meeningen overeen in de taxatie van den voornaamsten politieke caricaturist van het eind der 18de en het begin der 19de eeuw, James Gillray (1757—1815).

Wright noemt hem: den grootsten der Engelsche caricaturisten, en misschien van alle caricaturisten van den nieuwen tijd wier werken bekend zijn”.

George Cruikshank, zijn onmiddellijke opvolger, die als jongmensch het laatste

werk van den erger dan kindsch geworden man uit te voeren kreeg, zag vol bewondering tot hem op. Latere beoordeelaars hebben hem ver beneden Rowlandson en Cruikshank (ik spreek hier slechts van de politieke caricatuur) gesteld, en de (overigens weinig kunstproevende) Eduard Fuchs (Die Karikatur vom Altertum bis zur Neuzeit) ontzegt hem — of het op eigen gezag alleen is weet ik niet — den naam van kunstenaar.

Ongetwijfeld is Gillray een knap, ver-

JAMES GILLRAY. PAUL I.